کاک ئارام وا نابێت! ... بەشی دووەم .... خدر حسین

ئەم نووسینە درێژکراوەی بەشی یەکەمە کە تیایدا باسمان لەو وتەیەی کاک ئارام سدیق کرد کە رەفزی هەموو دەقێك دەکات بە پاسیڤ لە قەڵەمیان بدات، منیش لێرەدا چەند نموونەیەك لە شیعری شاعیرانی جیهانی دەهێنمەوە کە بە پێی پۆلێنکردنەکانی کاک ئارام پاسیڤن و نابێت خوێنەر بیانخوێنێتەوە.
ئەگەر چاوێك بخشێنین بە شاکارە جیهانییەکاندا دەبینین زۆربەی هەرە زۆری شیعرەکان لە جوغزی موعانەتەکانی مرۆڤ و گیانی ئەشکەنجەدراو و ویژدانی زیندووەوە دەخولێنەوەو هەڵدەقوڵێن، ئەمەش لە بەر هیچ هۆیەك نییە جگە لەوەی شیعر زمانی ئەو گیانە راستگۆیەیە لە دەرەوەی زمانی ئاسایی کە حاڵەتگەلێکی مرۆییمان بە شێوەیەکی هونەریی بۆ وێنا دەکات.
دەبوو کاك ئارام زوو لەوە بگەشتایە کە شیعر چییە؟ مەگەر نەنگی و شورەیی نییە رەخنەگر رووبەرووی ئەم راستکردنەوە سەرەتایانە بێتەوە؟ ئەگەر ئەو وای ببینێت دەبێ شیعر ئەکتیڤ بێت نەك پاسیڤ ئەوا سەرەتا تەنگ بە ئازادی شاعیران هەڵدەچنێت و خۆی بە مامۆستاو ڕێنموونیکاریان دەزانێت ، پاشان ئەو ڕاستیەشی لە بیر دەچێت ئەمەی میللەتی کورد ئێستاش هێلکە لە توکیاوە هاوردە دەکەین و دەرزی و دەزووش لە چین و زەرفی عەلاگەو سفرەش لە ئێرانەوە.
ئێستا با بە خێرایی چەند نموونەیەك لە شیعری شاعیران بهێنینەوەو بزانین بۆچی بە پێی پێوەرەکانی کاک ئارام سدیق هەموویان بوودە□□ن؟

١ شاعیری کورد قانع لە سەرەتا شیعری دیوانەکەیدا دەڵێت:

دەستەکانم هەر بە ئـــــــــاهو ناڵەوە ئەمدان لە یەك
گەهـ لە تەپڵی سەرمەدان و گاهێ سینەی پڕ جەخار

٢ ئەگەر لای کاک ئارام، بەختیار عەلی شاعیری دەخوازی ئەو بێت ئەوا با گوێ لەم کۆپلەیە بگرێت لە شیعری (ئومیدو پیاوکوژان)دا و بزانین سەبارەتی چی دەڵێت:

چ ساردە ئەم بیرکردنەوەیە لە تۆ
کە من لە دوا دەرگای پوچیی هاتمە دەرێ و جگە لە سێوەکی تاڵ،

هیچی ترم بۆ ستوونی ئەو درەختە رەشانەوە نەدی

٣ ژنە شاعیری بەناوبانگی ئێرانی فروخ فروخزاد (١٩٣٤-١٩٦٧) لە شیعری (رمیدە) دەڵێت:

خودایە
نازانم چم دەوێ
نازانم چاوم لە چ دەگێڕێ
و بۆچ ئەم دڵە خەمبار بوو
دەمەوێ دوور بکەمەوە لە وانەی دەیانناسم
تا گوێ لە نالەی ئەم دڵە نەخۆشە بگرم
کاتێ گوێیان لە شیعرەکانم گرت
گوڵبارانیان کردنم
کە رۆیشتم
بە شێت تاوانباریان کردم

*٤*لە ئەدەبی کلاسیکی عەرەبیشدا دەتوانین نموونەی شاعیری ناودار (ئەبولعەتاهیە) و شیعرە بەناوبانگەکەی بهێنینەوە بە ناونیشانی (بە فرمێسکی چاو بۆ لاویی گریام) کە هەمووی ئاخو ئۆفەو تیایدا دەڵێت:

بكيت على الشباب بدمع عيني فلم يغن البكاء ولا النـــــحيب
فيا أسفا أسفت على شباب نعاه الشيب والرأس الخضيب
عريت من الشباب وكنت غضا كما يعرى من الورق القضيب
فيا ليت الشباب يعود يوما فأخبره بما فعل المشـــــــيب

*٥*یان نموونەی شیعری شاعیری هاوچەرخی عەرەب (حسن المرواني) کە کاظم ساهیریش شیعرەکەی کردووە بە گۆرانی و تیایدا دەڵێت:

لە میحرابی چاوانتا مرد لاڵانەوەکانم
و تەسلیمی بێهیوایی بوو ئاڵاکانم

*٦*هەرچی (موتەنەبیی)یە لە شیعرێکدا باسی کورهاندنی ژیان دەکات و هۆکارەکەشی دەردەبڕێت؛ کە هەمیشە تینووی کردووەو لە بری ئاو موسیبەتی بە باراندووە:

أظمتني الدنيا, فلما جئتها مستسقيا مطرت علي مصائبا

*٧*هەرچی شاعیری ناوداری فەرەنسییە (پۆل ڤالیرین) بە دەشکاوییەوە

لە زیندان ئەم شیعرە جوانە دەنووسێت و تەنانەت پاش چەندان ساڵ چاوی بە دنیای بڵاوکردنەوە هەڵهێنا:

فرمێسك لە دڵم دەچۆڕێ
وەك چۆن باران دەڕژێ بەسەر شاردا
چەند خۆشە دەنگی باران
لەسەر دڵێك بەهیوایی دایگرتبێ
هەمیشە فرمێسکی بۆ هە دەچۆڕێ

*٧*هەروەها شاعیری ناوداری فەڕەنسی سەدەی نەزدە (رامبۆ) لە شیعری (دوای تۆفان)دا دەڵێت:

دوای ئەوەی نیشتەوە بەتاقەتی باڵی کۆشا
بەردە بەنرخەکان شاردراوەن و گوڵەکان کراوە
لەوکاتەوەی نیشتەوە بەتاقەتی باڵی کۆشاوە

*٨*هەروەها شەکسپیری شاعیری ناوداری ئینگلیز کاتێك لە ترازیدیای هاملێتدا خۆشەویستەکەی هاملێت کە(ئۆفیلیا) بوو بە خنکان لە رووباردا کۆتایی بە ژیانی خۆی دەنێت، ئاوها (رامبۆ) کاریگەر دەبیت بە ئەم دیمەنە ترازیدیایەو دەیکاتە شیعرو سەرچاوەی ئیلهامی و دەڵێت:

هەزار ساڵە ئۆفیلیا خەمبارە
خێوێکی سپییە لەسەر رووبارێکی ڕەشی درێژ
هەزار ساڵە شێتییە سازگارەکەی
دەچرپێنێ گۆرانییەکەی بۆ شنەی ئێواران

*٩*دووبارە (رامبۆ) لە شیعری (برسێتی) دا ئاوها ژیانی کولەمەرگی دەهێنێتەوەو ئەوپەڕی لانەوازەیی تیا ڕەنگدەداتەوە دەڵێت:

گەر ئیشتیهام هەبێ ئەوا نیمە.
بە جگە لە خۆڵ و بەرد.
هەمیشە لە هەوا دەخۆم،
و لە تاوێرو ئاسن و خەڵوز

*١٠*جارێکی تر نموونەی (رامبۆ) لە شیعری (خۆرو لاشە)دا دەهێنینەوە و بەیە جەختی لەسەر دەکەینەوە دەڵێین ڕەنگە ئاگاداری شیعرەکانی بن، وا وێنەی رامبۆیان خستووەتە سەر گۆڤاری شیعری ئاستلاواز:

ئای چ ب□ن□وایی□ک□! ئ□ستا د□□□ “شت□کان د□زانم”

د□ش□وات ب□ چاو قوچاوی و گو□ داخراوی…. تا ئ□و شو□ن□ی د□□□ت:

ئاخ ئ□گ□ر جار□کی تر کات بگ□□□ت□و□! ئ□و کاتان□ی بوونیان ه□بوو
مر□ق ک□تایی هاتوو□، مر□ق ه□موو ر□□□کانی بینی

*١١*ه□رچی شاعیری ب□ناوبانگی شیللیی□ (پابل□ نیر□دا) ل□ دیوانی (بیست خ□ش□ویستی و گ□رانی ب□ن□وا)دا و ل□ شیعری (ل□شی ژن) دا ئ□و ل□شی ژن د□کات□ سیمبو□□ك ب□ جیهان ک□ چ□ن مر□قای□تی ل□ ز□لیلی و ئازاردا د□تل□ت□و□و تیایدا د□□□ت:

ئ□ی ع□شقم، ئ□ی ح□ز□ ب□ک□تایی□کان، ئ□ی □□گا س□خت□ک□م
□□گا تاری□کانی ئاو ، تینوی□تی ه□میش□یی ب□رد□وام د□ب□
چ□رم□س□ریی ب□رد□وام ئ□ب□، ئازاریش ب□ک□تا

وا بزانم ل□ ز□رب□ی شیعری شاعیراندا ل□گ□□ ئ□م ه□ناس□ خ□مگینان□دا ب□رک□وتنمان د□ب□ت و ئ□م□ش ن□نگی نیی□، ب□□کو ه□و□نی شیعری س□رک□وتوو□ … جا ک□س□□ك ز□ر ک□م شار□زای دنیای شیعری شاعیران ب□ت ئ□م راستیی□ د□زان□ت.
ل□ ک□تاییدا ل□ کاک ئارام د□پرسین د□کر□ت ه□موو ئ□و شاعیرو شیعران□ ر□فز بک□ین□و□ ب□ پاسیف ل□ ق□□□میان بد□ین؟!

من ب□ش ب□ حا□ی خ□م گ□شتم□ ق□ناع□ت□ك نووسین و باب□ت□کانی ئ□و ب□□□ز□ بایک□ت د□ک□م، چونک□ هیچ ب□های زانستییان نیی□و ئ□و□ش بیانخو□ن□ت□و□ ب□ لا□□دا د□چ□ت و ب□ ه□□□ شت□کان ف□ر د□ب□ت، ئ□م□ش ن□هام□تیی□کی ب□ش□□ك ل□ ق□□□م ب□د□ست□کانی ب□رهه□مى ٢٧ سا□ی رابردووی ژیانی ک□م□□هایی□کی ب□ س□روب□ر□ی پ□ ف□وزایی□، ه□رو□ها ئ□و میدیایان□ش باب□تی کا□وکرچی وا ب□او د□ک□ن□و□ و ئ□و ک□نا□ان□ش چاوپ□ک□وتنی ئ□و ج□ر□ ت□گ□شتن□ نات□واوان□ پ□خش د□ک□ن ب□ دنیایی□و□ ل□ ب□های کاری میدیاییان داد□ب□ز□ت.